

หน่วยที่ 8

ความเป็นไทย ความภาคภูมิใจ มีความสำนึกนำ ในการดูแลรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

รองศาสตราจารย์ ดร.นำเงิน บุญเยี่ยม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพดี บุญยะประกฤษ
รองศาสตราจารย์ระวีวรรณ ศรีศรีรามศรี
อาจารย์เยาวพรรณ ทิมทอง

“ความเป็นไทย” หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นความเป็นชาติไทย คนไทย มีคำคำหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นไทยได้ชัดเจน คือคำว่า “เอกลักษณ์ไทย” สำหรับความหมายของ “เอกลักษณ์ไทย” นั้น ได้มีนักวิชาการให้คำอธิบาย ให้คำจำกัดความ ไว้ดังนี้

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้ความหมายของคำ “เอกลักษณ์” ว่า “เป็นธรรมชาติ เป็นธรรมชาติหรือเป็นลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวบุคคล หรือในชนชาติหนึ่งที่ทำให้บุคคลนั้นรู้ว่าเขาเป็นบุคคลเป็นตัวของเขาเองแตกต่างจากคนอื่น ๆ และทำให้คนอื่นรู้จักว่าตัวบุคคลนั้นเป็นใครด้วยเอกลักษณ์ของตัวเอง”

ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เอกลักษณ์หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่เป็นหนึ่งไม่มีสอง เอกลักษณ์ประกอบด้วยสถาบันที่เป็นองค์คุณแห่งชาติ ลักษณะนิสัยประจำชาติ ค่านิยม ลักษณะโครงสร้างของสังคมและแบบอย่างวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการสร้างสมติดต่อกันมาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน โดยมีสภาพแวดล้อม เหตุการณ์และปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม เป็นเครื่องกำหนดลักษณะเฉพาะเหล่านั้น”

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า “เอกลักษณ์ไทย” หมายถึง ลักษณะเด่นพิเศษของคนไทย หรือสังคมไทย ซึ่งแตกต่างจากคนอื่น ชาติอื่น ทำให้คนอื่นรู้จักคนไทยและชาติไทย ทั้งยังช่วยให้คนไทยด้วยกันรู้ว่าใครเป็นคนไทย เอกลักษณ์ไทยเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เป็นความจำเป็นที่ต้องคงอยู่ ดังพระดำรัสของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ความว่า “เอกลักษณ์ของชาตินั้นนอกจากจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเป็นชาติและลักษณะไทยว่าแตกต่างจากชาติอื่นแล้ว ยังมีความสำคัญต่อความอยู่รอด ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของชาติไทยอีกด้วย” ทำนองเดียวกัน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวว่า “เอกลักษณ์มีความสำคัญมากเพราะเป็นเครื่องรักษา เป็นธรรมชาติที่รักษาบุคคลแต่ละคนให้คงความเป็นตัวของตัวเองโดยแท้ สำหรับชาติก็เป็นธรรมชาติที่รักษาชาติให้คงอยู่ได้เป็นชาติตลอดไป ไม่มีเปลี่ยนแปลง” นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ไทยว่า “ทำให้เรารู้จักตัวเอง รู้จักสังคมที่เราอาศัยอยู่ว่าเป็นอย่างไร เป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันและเป็นเครื่องส่งเสริมให้คนในชาติมีความ

ผูกพันและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งยังสามารถนำเอกลักษณ์ที่ดึงามมาใช้ในการสร้าง และเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม”

การที่ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน สามารถดำรงความเป็นอิสระมาได้ยาวนานกว่า 700 ปีนั้น ก็เนื่องจากคนไทยมีสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นไทยประการหนึ่ง กล่าวคือ คนไทยรักอิสรภาพ เสรีภาพ และมีความภาคภูมิใจในชาติ คนไทยมีสำนึกในความเป็นชาติไทย มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย จะต่อสู้อย่างกล้าหาญเพื่อรักษาชาติบ้านเมือง ขณะเดียวกันคนไทยรู้จักประสานประโยชน์และนิยมการประนีประนอม เมื่อเกิดปัญหารุนแรง คนไทยจะพยายามหาทางยุติปัญหาด้วยวิธีกลมกล่อม ผ่อนสั้นผ่อนยาว เหตุการณ์หลายครั้งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของชาติไทย เป็นภาพสะท้อนแสดงออกให้เห็นถึงเอกลักษณ์ไทยตามคุณลักษณะที่กล่าวถึง ความกล้าหาญ ความเสียสละ คุณประโยชน์ของความสามัคคี การประสานประโยชน์ และการปรับตัวอย่างชาญฉลาดของคนไทย คุณสมบัติหรือเอกลักษณ์ไทยที่ดีเหล่านี้ส่งผลให้สามารถผดุงความเป็นชาติ การคงอยู่ของประเทศไทยไว้ได้ อย่างไรก็ตามในทำนองเดียวกัน การแตกความสามัคคี ความเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ความฉลาดคุณสมบัติที่ไม่ดีเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการเสียบ้านเมืองให้กับข้าศึกมาแล้วในอดีต

สมัยสุโขทัย ในระยะตอนต้นถึงตอนกลางของพุทธศตวรรษที่ 18 พื้นที่ของจังหวัดสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียงในปัจจุบันเคยอยู่ภายใต้อำนาจของขอม ชุมชนชาวไทยที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณดังกล่าวนี้ตกอยู่ในสภาพเมืองขึ้นของขอม ครั้งนั้นผู้นำชาวไทยคนหนึ่งนามว่าพ่อขุนผาเมือง ปกครองที่เมืองรัตได้ร่วมมือกับผู้นำชาวไทยอีกคนหนึ่งนามว่าพ่อขุนบางกลางหาว (พ่อขุนนางกลางท่าว) แห่งเมืองบางยาง ร่วมมือกันทำการต่อสู้กับอำนาจขอมที่เข้ายึดเมืองสุโขทัย และศรีสัชนาลัย จนสามารถขับไล่อำนาจขอมออกไปจากพื้นที่ได้ทั้งหมด หลังจากนั้นพ่อขุนผาเมืองได้มอบให้พ่อขุนบางกลางหาวเป็นกษัตริย์ปกครองสุโขทัยต่อมา และมีพระนามหลังการครองราชย์ที่สุโขทัยว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ มีการสถาปนาราชวงศ์ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ปกครองที่สุโขทัยเป็นเวลายาวนานต่อมาประมาณ 200 ปี จะเห็นได้ว่าการประสานสามัคคีของผู้นำชาวไทยทั้งสอง พ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาว ตลอดจนการเสียสละชีวิตของคนไทย ทำการต่อสู้กับอำนาจขอมทำให้ชาวไทยได้เป็นอิสระ การไม่แย่งชิงอำนาจแย่งความเป็นผู้นำของผู้นำทั้งสองทำให้ความเป็นเอกราชของสุโขทัยยั่งยืนต่อไปได้

ประมาณ พ.ศ. 1724-1822 เป็นช่วงเวลาแห่งการสร้างความมั่นคงของราชอาณาจักรสุโขทัย มีการขยายอำนาจผนวกเมืองของคนไทยอื่น ๆ ได้แก่ ศรีสัชนาลัย ตาก กำแพงเพชร พิษณุโลก นครสวรรค์ ส่วนทางใต้ได้ขยายอำนาจลงไปจนถึงเพชรบุรีและราชบุรี ถึงสมัยการปกครองของพ่อขุนรามคำแหง ประมาณ พ.ศ. 1822-1842 สุโขทัยสามารถขยายอำนาจออกไป

อย่างกว้างขวางและในเวลาอันรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะความสามารถของการรบและการปกครองของพ่อขุนรามคำแหง รวมถึงการเสียดสีของคนในธานีที่แสดงออกผ่านทางกองทัพที่ทำการรบอย่างสามารถ พ่อขุนรามคำแหงดำเนินนโยบายผูกมิตรกับจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจในขณะนั้น โดยใช้นโยบายผ่อนปรนยินยอมส่งบรรณาการให้กับจีนโดยดี จึงทำให้ไม่ถูกรุกรานและจีนก็ไม่เข้าแทรกแซงเมื่อสุโขทัยทำการขยายอำนาจและดินแดน ซึ่งปรากฏว่าในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อำนาจของสุโขทัยทางด้านตะวันออกมีไปถึงลุ่มแม่น้ำป่าสักและเวียงจันทน์ ทิศใต้มีอิทธิพลถึงนครศรีธรรมราชและหัวเมืองมลายูภาคเหนือ ทิศตะวันตกจรดเมืองเมาะตะมะ และทิศเหนือมีไปถึงเมืองแพร่ น่าน และหลวงพระบาง

สมัยอยุธยา อยุธยาเป็นราชอาณาจักรของชาวไทยแห่งที่สองสืบต่อจากสุโขทัย ราชอาณาจักรอยุธยา มีอายุนาน 417 ปี นับแต่ พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2310 อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวดินแดนของชาวไทยแห่งนี้ก็ต้องเผชิญกับการรุกรานของศัตรูภายนอกหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกโจมตีจากกองทัพพม่าในช่วง พ.ศ. 2091-2112 และอยุธยาตกอยู่ในสภาพเสียกรุงในปี พ.ศ. 2112 นั่นเอง

ดินแดนของไทย “ราชอาณาจักรอยุธยา” เสียกรุงให้กับพม่า พ.ศ. 2112 ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระมหินทราธิราช (พ.ศ. 2111-2112) พระองค์เป็นพระราชโอรสองค์ที่ 2 ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับสมเด็จพระศรีสุริโยทัย สมเด็จพระมหินทราธิราชมิได้ทรงเตรียมพระองค์ที่จะเป็นกษัตริย์มาก่อน และยังขึ้นครองราชย์ในขณะที่อยุธยาอยู่ในภาวะคับขันติดพันกับการรบกับพม่ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2091 จึงต้องยอมจำนนต่อพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าในปี พ.ศ. 2112 จากนั้นอยุธยาต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของพม่าเป็นเวลายาวนานถึง 15 ปี จนถึงสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2112-2133) กองทัพไทยภายใต้การนำของโอรสของสมเด็จพระมหาธรรมราชา คือ พระนเรศวรและพระเอกาทศรถทำการต่อต้านกำลังของพม่าจนได้ชัยชนะในที่สุด

พระนเรศวรทรงนำวิธีการรบแบบกองโจรที่ได้ทรงเรียนรู้มาจากพระเจ้าบุเรงนองเมื่อครั้งที่พระองค์ถูกส่งไปเป็นตัวประกันที่พม่า พระองค์ทรงนำความรู้ทางการรบนี้มาฝึกให้กับกองทัพพม่า พร้อมทั้งปรับปรุงจนมีประสิทธิภาพมาก พระนเรศวรยังเป็นผู้สร้างกองทัพไทยขึ้นในลักษณะใหม่ โดยมีพระองค์เป็นแบบอย่างคือ เป็นกองทัพที่มีความกล้าหาญ ชำนาญในการรบ มีกำลังใจดี และมีระเบียบวินัยเคร่งครัด กองทัพไทยภายใต้การนำของพระนเรศวรสามารถเอาชนะกองทัพพม่าได้ทุกครั้ง ราชอาณาจักรอยุธยาจึงกลับมาเป็นเอกราชอย่างเต็มที่อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนั้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวร (พ.ศ. 2133-2148) อยุธยาก้าวขึ้นสู่ความเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคอีกครั้งหนึ่ง ได้ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวางมากกว่าครั้งใดๆ ใน

สมัยก่อนหน้านี้ เขตอิทธิพลของอยุธยาไม่ไปถึงดินแดนไทยใหญ่ (ลานนา เขมร รวมถึงภาคใต้ของอาณาจักรพม่า อันได้แก่ ดินแดนมอญ ตั้งแต่เมืองเมาะตะมะถึงมะริด) ส่วนการขยายตัวลงทางใต้ของอยุธยาก็ไม่ไปถึงเขตมลายู

นับจากรัชสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถจนถึงการเสียกรุงครั้งที่ 2 ให้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 รวมเวลาทั้งสิ้น 162 ปี ระยะเวลาทั้งสั้น 162 ปี ระยะเวลาแรก ๆ นั้นอยุธยายังมีความแข็งแกร่งทางการทหาร ความก้าวหน้าทางด้านวิชาการและศิลปะ มีความรุ่งเรืองทางด้านการค้า ระยะเวลาที่เป็นสมัยที่อยุธยาส่งเสริมในด้านการค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งทางด้านตะวันตกและตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศทางตะวันตก อยุธยาได้เปิดศักราชติดต่ออย่างกว้างขวางทางการค้าและทางการทูต แต่การเข้ามาแข่งขันกันทางเศรษฐกิจและการเมืองของชาติตะวันตก ตลอดจนการที่ชาติตะวันตกไม่ว่าจะเป็นฝรั่งเศส ฮอลันดา โปรตุเกส อังกฤษ แสดงบทบาทคุกคามอยุธยาเพื่อต้องการผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้มากที่สุด ทำให้อยุธยาต้องดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวัง และใช้วิธีถ่วงดุลย์อำนาจในหมู่มหาอำนาจตะวันตกเหล่านั้น

ฝรั่งเศสจัดว่าเป็นชาติตะวันตกที่มีอิทธิพลทางการเมืองในราชสำนักไทยในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) ข้าราชการสำนักไทยกลุ่มหนึ่งไม่พอใจและดำเนินการหลายประการต่อต้านการมีอิทธิพลของฝรั่งเศส สถานการณ์ในราชสำนักครึ่งครึ่งเครียดมากขึ้นเมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงประชวร เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง ขุนนางกลุ่มหนึ่งนำโดยพระเพทราชาได้เข้ายึดอำนาจการปกครอง และดำเนินการต่อต้านฝรั่งเศส กองทหารฝรั่งเศสถูกล้อมที่ป้อมเมืองบางกอก และถูกขับไล่ออกไปในปี พ.ศ. 2231 อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าคนไทยจะไม่พอใจการมีอิทธิพลทางการเมืองของฝรั่งเศสในราชสำนักไทย แต่การเข้ามาของชาวฝรั่งเศสก็ได้นำศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ ของโลกตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ด้วย และสังคมไทยก็เล็งกรับรู้สิ่งเหล่านี้ โดยเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม เช่น เรือรบรบบราชทูตฝรั่งเศสที่ลพบุรี วิศวกรชาวฝรั่งเศสยังได้สร้างและซ่อมแซมป้อมต่าง ๆ ในลพบุรีและบางกอกให้ได้มาตรฐานของตะวันตก ส่วนทางด้านการศึกษา นายทหารฝรั่งเศสได้เข้ามาฝึกกองทหารแบบยุโรป ขณะเดียวกันบาทหลวงฝรั่งเศสได้มีบทบาททางการศึกษา เช่น การตั้งวิทยาลัยคอนสแตนตินีเยน และสอนวิธีการทำแผนที่ โดยจัดทำผังเมืองอยุธยา เมืองละโว้ และเมืองบางกอกขึ้น รวมทั้งสอนการใช้เครื่องมือดาราศาสตร์ส่องดูดาวถึงกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯ ให้สร้างหอดูดาวขึ้นที่เมืองลพบุรี นอกจากนี้ยังมีแพทย์ชาวฝรั่งเศสเข้ารับราชการเป็นแพทย์หลวง และได้ทำการรักษาคนป่วยด้วยวิธีการทางศัลยกรรมอีกด้วย

ความสัมพันธ์กับชาวตะวันตกของผู้นำไทยสมัยอยุธยาตั้งแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วิเคราะห์ได้ว่าเป็นไปในลักษณะเลือกที่จะรับในสิ่งที่เข้า

ประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง และจะปฏิเสธถ้าความสัมพันธ์นั้นจะนำไปสู่การสูญเสียบ้านเมืองให้กับชาวต่างชาติ

เมื่อมาถึงช่วงเวลาตอนปลายของราชอาณาจักรอยุธยา ปรากฏว่าการเมืองภายในประเทศมีสภาพวุ่นวายสับสน ทั้งนี้เกิดจากการสู้รบแย่งชิงอำนาจของเจ้านายในราชสำนักและเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อยุธยาอ่อนแอลงทุกขณะจนถึงระยะ พ.ศ. 2301-2310 ซึ่งเป็นทศวรรษสุดท้ายของราชอาณาจักรอยุธยา อยุธยาต้องเผชิญกับการรุกรานของพม่าครั้งใหญ่อีกครั้ง ความอ่อนแอของอยุธยาพร้อมกับความไร้ประสิทธิภาพของผู้นำในขณะนั้น ทำให้กองกำลังพม่าโจมตีเข้ากรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ ชาวไทยถูกปล้นสะดม สูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิตคนลงเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ระบุถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านของหมู่บ้านบางระจัน ได้ผนึกกำลังกันของคนทุกเพศทุกวัยเข้าทำการต่อสู้กับกองกำลังพม่าที่เข้ามารุกรานอย่างเป็นสามารภ ถึงจะพ่ายแพ้ต่อพม่าในที่สุดแต่ความสามัคคี ความกล้าหาญ และการเสียสละแม้แต่ชีวิตของชาวบ้านบางระจัน บางระจันซึ่งเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กก็สามารถยับยั้งการรุกรานของกองกำลังพม่าซึ่งมีจำนวนมากกว่ามากไว้ได้ระยะหนึ่ง ซึ่งถ้าคนไทยทั้งหลายในแผ่นดินอยุธยามีความเสียสละเฉกเช่นชาวบ้านบางระจัน ราชอาณาจักรอยุธยาก็อาจไม่ก้าวไปสู่จุดจบพบกับความหายนะในปี พ.ศ. 2310

สมัยกรุงธนบุรี สมัยกรุงธนบุรีในระยะเวลา 15 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2310-2325 ระยะเวลาเป็นระยะเวลาแห่งการทำสงครามอย่างมากอีกวาระหนึ่ง เพื่อฟื้นฟูอำนาจทางการเมืองของไทยภายหลังจากการเสียกรุง ดังเช่นที่สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงกระทำภายหลังจากการเสียกรุงเมื่อ พ.ศ. 2112 มาแล้ว การสงครามในระยะนี้ทั้งการป้องกันตนเองจากการรุกรานของพม่า การรวมเอาดินแดนที่แตกแยกออกไปกลับคืนมาอยู่ศูนย์อำนาจการเมืองเดียวกันที่ธนบุรี อาทิ พิชณุโลก ฝาง พิมาย และนครศรีธรรมราช ยิ่งไปกว่านั้น อำนาจของธนบุรียังสามารถขยายเข้าปกครองลาวและเขมรอีกด้วย

สมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัตนโกสินทร์เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2394 เป็นต้นมา วิกฤตการณ์เมืองของชาติไทยในยุคใหม่ยังคงมีอยู่ แต่ลักษณะแตกต่างไปจากรูปแบบที่เคยเกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา ศัตรูที่คุกคามความมั่นคงของชาติมิใช่ขอมดังเช่นสมัยสุโขทัย มิใช่พม่าดังเช่นสมัยอยุธยา และมิใช่การแตกแยกภายในของชาวไทยด้วยกันเองเช่นสมัยธนบุรี แต่เป็นชาวตะวันตกหรือที่ชาวไทยเรียกกันว่าฝรั่ง ในช่วงประวัติศาสตร์ยุคใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นระยะเวลาการขยายอำนาจออกสู่พื้นทะเลของมหาอำนาจตะวันตกมีอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นสำคัญ แนวคิดและการกระทำในการล่าอาณานิคม การขยายอิทธิพลครอบครองดินแดนในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกา และอื่น ๆ จัดว่าเป็นกระแสสังคมตะวันตก ราชอาณาจักรสยามหรือ

ประเทศไทยเป็นเป้าหมายหนึ่งของแผนการณ์ขยายอำนาจและอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจตะวันตกในเวลานั้น

พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีที่สำคัญ 2 พระองค์ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2394-2411) และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) ทรงตระหนักถึงความไม่พร้อมของไทยที่จะต่อสู้กับการขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตก จึงทรงดำเนินนโยบายประนีประนอม ผ่อนสั้นผ่อนยาว ประสานประโยชน์ ความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ และการกล้าเสี่ยงกล้าได้กล้าเสีย กล่าวคือ ยอมเสียดินแดนส่วนน้อย เพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ เสียอำนาจทางการศาลในรูปแบบของสิทธิภายนอกอาณาเขต (Extra Territorial Right) เพื่อรักษาอธิปไตยทางการเมืองการปกครอง

การเปลี่ยนแปลงเริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยุคนี้จัดว่าเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ พระองค์ทรงวางหลักนโยบายต่างประเทศใหม่ ทรงทำการเปิดประเทศ ทำการค้าติดต่ออย่างกว้างขวางกับชาวตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการค้า มีการทำสนธิสัญญาเบาวริง (Bowring Treaty) เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 การเปิดประเทศครั้งนี้มีผลให้ลักษณะเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงไป ไทยถูกดึงเข้าอยู่ในวงการค้าระหว่างประเทศ และขณะเดียวกัน อิทธิพลแนวความคิดแบบตะวันตกก็หลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมอีกหลาย ๆ ด้าน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ตลอดจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 พระมหากษัตริย์ไทย ทรงดำเนินนโยบายตามหลักการที่รัชกาลที่ 4 ทรงเริ่มไว้ ซึ่งมีหลักสำคัญอยู่ที่ว่า ประเทศไทยต้องพัฒนาประเทศโดยอาศัยวิชาการความรู้ทางตะวันตกที่เหมาะสม นำความรู้ดังกล่าวมาปรับปรุงสถาบันต่าง ๆ ของไทย หรือเท่ากับเป็นการใช้เทคนิคของตะวันตกมาต่อต้านอำนาจของตะวันตกนั่นเอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำการปฏิรูปบ้านเมืองในหลายด้านโดยมีเป้าหมายอยู่ที่การยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น กล่าวคือ มีการปฏิรูปลักษณะการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทางด้านเศรษฐกิจ มีการปฏิรูปการคลัง ส่วนการปฏิรูปด้านสังคม มีการเลิกทาส เลิกระบบไพร่และการปฏิรูปการศึกษา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ รัชกาลที่ 5 ทรงพยายามวางรากฐานที่จะยกเลิกสัญญาไม่เสมอภาคที่ไทยจำต้องทำกับนานาประเทศ โดยจัดให้มีการปรับปรุงด้านการศาลและกฎหมายอย่างเร่งรีบ การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูปนี้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณและอัจฉริยภาพของพระองค์ท่านแล้วยังสะท้อนให้เห็นความสามารถในการรู้จักประสานประโยชน์และความปราศจากวิหิงสาของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงสร้างสรรคให้เกิดลัทธิชาตินิยมขึ้นในประเทศไทย ซึ่งก็เป็นหนึ่งในแนวความคิดของทางตะวันตก แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรับปรุงและนำมาใช้กับคนไทย ด้วยทรงพิจารณาเห็นว่า “ชาตินิยม” จะทำให้คนไทยเอาตัวรอดจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกได้ การเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมนี้ทรงกระทำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่ทางวรรณกรรม การจัดตั้งองค์การเสือป่าและลูกเสือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ทรงเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยซึ่งก็เป็นกระแสสังคมของโลกตะวันตกเช่นกัน โดยการจัดตั้งดุสิตธานีขึ้น การทดลองการปกครองแบบประชาธิปไตยมีผลในวงแคบมาก คือ ในหมู่ข้าราชการสำนักบางส่วนเท่านั้น ทว่า ก็แสดงออกให้เห็นถึงการรู้ทันเท้าต่อสภาวะแวดล้อมทางสังคมการเมืองรูปแบบใหม่ของโลกที่กำลังมาถึง

การรู้เท่าทันเหตุการณ์และการปรับปรุงตัวเองอย่างชาญฉลาดเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญที่จะทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงได้ พระบรมราชาใจของต้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 พระราชทานประชาชนชาวสยาม เมื่อเสด็จกลับจากยุโรปวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2441 มีความตอนหนึ่งที่น่าสนใจมาก ความว่า

“ในที่สุดควรที่เราทั้งหลายอย่าพึงชอบใจไปอย่างเดียวในสิ่งซึ่งเป็นอย่างต่างประเทศแล้ว แต่ไม่ชอบใจในสิ่งซึ่งเป็นอยู่อย่างไทย หรือพึงชอบไปอย่างเดียวในสิ่งซึ่งเป็นอย่างไทยแล้ว แต่ไม่ชอบในสิ่งซึ่งเป็นต่างประเทศ ด้วยเหตุว่าทุกเมืองแลทุกคนด้วยกันหมดย่อมมีความดีและความชั่วระคนปนกันอยู่ และเราทั้งหลายต้องพยายามที่จะเอาเยี่ยงอย่างความดีมาแต่ที่อื่น ๆ แลในเวลาเดียวกันนั้นเราทั้งหลายไม่พึงควรแต่ที่จะรักษา ยังควรจะทำให้เจริญขึ้นในสิ่งอันดีแลสิ่งที่เคารพนับถือว่าเป็นกิริยาและธรรมเนียมแห่งประเทศของเราด้วย”

ประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยทหารและพลเรือน ทำการรัฐประหาร เปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบประชาธิปไตย หลังจากนั้นมาประเทศไทยใช้หลักการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กล่าวคือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติและทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากปวงชนชาวไทย ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง โดยมอบให้ตัวแทนหรือผู้แทนใช้อำนาจทั้งสาม คือ นิติบัญญัติ ทำหน้าที่ออกกฎหมาย บริหารทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน และตุลาการทำหน้าที่ตัดสินความ โดยรัฐธรรมนูญพยายามที่จะบัญญัติให้ความสัมพันธ์ของอำนาจทั้งสามสมดุลกัน มีการควบคุมซึ่งกันและกัน และไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกันและกัน

ภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและมีความเสมอภาคโดยเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อการปกครองตนเองซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองระบบใหม่นี้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันเป็นการปกครองทางอ้อม กล่าวคือ มิใช่ประชาชนจะเข้าร่วมในกระบวนการใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ แต่ประชาชนใช้อำนาจผ่านทางตัวแทนหรือผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี พ.ศ. 2543 รัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรที่จะใช้อำนาจนิติบัญญัติประกอบด้วยสภา 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกของสภาทั้งสองมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่อยู่ในวัยที่มีสิทธิเลือกผู้แทนทั้งสมาชิกสภาสูงหรือวุฒิสภาล่างหรือสภาผู้แทนราษฎร การไม่ไปทำหน้าที่ดังกล่าว หรือการทำหน้าที่บกพร่อง อาทิจการรับอามิสสินจ้างที่จะไม่ไปลงคะแนนเสียง หรือไปลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่จ่ายสินจ้าง พฤติกรรมทั้งสองกรณีถือได้ว่าคนไทยคนนั้น ๆ กำลังถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน ไม่คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดกับบ้านเมือง กรณีที่ได้สมาชิกวุฒิสภา วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นบุคคลที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นคนที่พร้อมจะคดโกง เมื่อเข้ามามีอิทธิพลทางการเมือง มีอำนาจทางการเมือง บุคคลลักษณะดังกล่าวก็จะทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง หาประโยชน์เข้าสู่เฉพาะตนเอง ครอบครวัและพวกพ้อง อันจะนำไปสู่ความหายนะของบ้านเมือง

ดังนั้น ภายใต้ระบอบการเมืองประชาธิปไตย คนไทยทุกคนจำเป็นต้องรู้จักหน้าที่ทางการเมืองของตนให้ถ่องแท้ และประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง

คุณลักษณะอีกประการหนึ่งที่กล่าวได้ว่าเป็น “เอกลักษณ์ไทย” คือ คนไทยยึดมั่นเคารพเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ คนไทยจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งแตกต่างจากคนในสังคมอื่น ๆ กล่าวคือ คนไทยมีความรู้สึกผูกพันเหนียวแน่น มั่นคง ยอมเสียสละชีวิตเพื่อเทิดทูนสถาบัน ทั้งนี้เพราะพระมหากษัตริย์ของไทยทรงปกครองบ้านเมืองให้ความร่มเย็นแก่ประชาชนตลอดมา เมื่อยามเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ก็ได้ทรงนำประเทศพ้นฝ่าอันตรายนานาประการ ทรงช่วยคลี่คลายสถานการณ์ได้อย่างแตกต่างจากพระมหากษัตริย์ในประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ คนไทยยึดถือสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลักชัยเป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมแห่งชาติ ดังจะเห็นตัวอย่างจากโครงการพัฒนาสังคมต่าง ๆ ในโครงการพระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน จะมีประชาชนทุกหมู่เหล่าพร้อมใจกันบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของต่าง ๆ เข้าร่วมในโครงการต่าง ๆ ตลอดมา หรือในทางการศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษาหรือบัณฑิตทุกคนต่างรู้สึกภาคภูมิใจและถือเป็นสิริมงคลของชีวิตที่จะได้รับพระราชทานปริญญาบัตร จากพระหัตถ์ของพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ภาษาไทย พุทธศาสนาและความตระหนักในขันติธรรมทางศาสนาก็ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสังคมไทย คนไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมคนในชาติให้ยึดโยงกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันติดต่อกันได้อย่างมีเอกภาพ ภาษาไทยมีลักษณะเด่นหลายอย่างที่ทำให้สามารถปรับตัว ปรับความคิด ความรู้ของคนในชาติให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม เช่น เมื่อไปอยู่ต่างประเทศได้อินคนพูดภาษาไทยก็จะรู้จักว่าเป็นคนไทย หรือการสร้างคำศัพท์ใหม่ ๆ การทับศัพท์คำภาษาต่างประเทศให้เข้ากับถิ่นของคนไทย ทำให้เรามีคำในภาษาไทยใช้มากมาย ช่วยให้คนไทยมีความรู้ความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในโลกได้อย่างเหมาะสม

คนไทยยึดมั่นในหลักธรรมและประเพณีตามพุทธศาสนา คนไทยได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานานจนหยั่งรากลึกในจิตใจเป็นผลให้สังคมไทยเป็นสังคมที่สงบสุข ร่มเย็น มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมไทยมีลักษณะที่สะท้อนให้เห็นพุทธธรรมชัดเจน แม้จะมีผู้ที่มีได้นับถือพุทธศาสนาอยู่ร่วมด้วย คนเหล่านี้ก็ปรับตัวเข้ากับบรรทัดฐาน วัฒนธรรมของชาวพุทธได้เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวไทยมุสลิม กลุ่มคนไทยที่นับถือคริสต์ศาสนา ตลอดถึงกลุ่มคนที่นับถือลัทธิความเชื่ออื่น ๆ

“เอกลักษณ์ไทย” มีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศทั้งในด้านสนับสนุนส่งเสริม และในด้านเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนามิให้บรรลุผลตามต้องการได้ ดังนั้น เราควรจะชำระเอกลักษณ์ไทยที่มีคุณค่าต่อชาติ ต่อการพัฒนาชาติ เป็นเอกลักษณ์ไทยที่คนไทยทุกคนควรภาคภูมิใจ

เอกลักษณ์ไทยที่คนไทยควรภาคภูมิใจและควรชำระรักษาไว้ กล่าวคือ

1. **เอกลักษณ์เกี่ยวกับความรักเสรีภาพและอิสรภาพ** เอกลักษณ์นี้เป็นส่วนสำคัญ และเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย คนไทยควรภาคภูมิใจในความเป็นอิสรภาพและมีเสรีภาพในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม อย่าปล่อยให้การดำรงชีวิตและการพัฒนาชาติบ้านเมืองในแนวการสนองตอบความต้องการที่ไม่มีขีดจำกัดจนนำไปสู่การขาดอิสรภาพและเสรีภาพ

2. **เอกลักษณ์เกี่ยวกับการยึดมั่นในหลักธรรมและประเพณีอันดีงามทางพุทธศาสนา** การที่คนไทยมีความยึดมั่นในพุทธศาสนามีส่วนทำให้สังคมไทยสงบสุข แต่ก็จำเป็นต้องแยกให้ออกว่าสิ่งใดเป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา สิ่งใดเป็นสิ่งปลอมปน หรือเป็นเปลือกนอกของพุทธศาสนา การยึดมั่นอย่างมกมาย ไม่เข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องอาจนำความเสื่อมเสียต่อสถาบันพุทธศาสนาได้ เช่น ความฟุ่มเฟือยในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ การแข่งขันจัดงานประเพณีต่าง ๆ ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น หรือการเชื่อถือโหราศาสตร์ การเชื่อหมอดู การเชื่อโหราศาสตร์มากเกินไป ก็ย้อมนำมาซึ่งความเสื่อมทั้งทางทรัพย์ ทางชื่อเสียง เช่นกัน

3. **เอกลักษณ์เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์** คนไทยยึดถือสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นศูนย์รวมความสามัคคีกลมเกลียวของคนในชาติ เอกลักษณ์นี้มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงตลอดไป

4. **เอกลักษณ์เกี่ยวกับการประนีประนอมประสานประโยชน์นิยมแนวทางสันติ** เอกลักษณ์นี้จะช่วยให้สังคมไทยสงบ รวบรวม ร่มเย็นไม่มีเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะใช้กำลังรุนแรง ยึดเชื้อ

5. **เอกลักษณ์เกี่ยวกับภาษาไทย** ภาษาไทยเป็นสายใยที่ยึดโยงคนไทยให้อยู่ร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นคนไทยควรหวงแหนรักษาภาษาไทยให้คงอยู่ ถึงแม้จะมีการหยิบยืมถ้อยคำจากภาษาอื่นมาใช้บ้าง มีการสร้างคำศัพท์ใหม่ ๆ ขึ้นมาบ้าง แต่คนไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนคำเหล่านั้นให้คุ้นเคยกับการออกเสียงของคนไทยได้ ถ้าคำใดไม่สะดวกกับการออกเสียงของคนไทย คำเหล่านั้นก็จะค่อย ๆ หายไปเพราะไม่มีคนนำมาใช้ แต่สิ่งสำคัญที่สุดในการใช้ภาษาไทย ก็คือ การรู้จักใช้ภาษาไทยในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เช่นการรู้จักใช้ถ้อยคำในการสร้างความสามัคคี ปองดองกัน การใช้ถ้อยคำที่ช่วยให้เกิดกำลังใจ อยากทำคุณประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม แก่ชาติบ้านเมือง มากกว่าการใช้ถ้อยคำเพื่อใส่ร้ายป้ายสี ขูข่มปลุกปั่นให้ผู้คนเกลียดชังกัน หรือทำให้มองผู้คน และสังคมในแง่ลบ เป็นต้น ดังนั้น คนไทยควรจะช่วยกันใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเหมาะสม ช่วยกันทักท้วงแก้ไข ภาษาวิบัติต่าง ๆ ให้ลดน้อยลง เพื่อให้ภาษาไทยเป็นสื่อกลางในการดำรงความเป็นไทยได้อย่างมั่นคงและมีคุณธรรม

นิสัยประจำชาติของคนไทยที่ดีดังกล่าวมา อาทิ คนไทยรักอิสระ มีความอดทน อดกลั้น สุภาพอ่อนโยน รู้จักประสานประโยชน์ มีความเกรงใจ ใฝ่สันโดษ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ผูกพยาบาท รักถิ่นที่อยู่ เป็นชาตินักรบ เคารพผู้อาวุโส แต่ในขณะเดียวกันคนไทยก็มีลักษณะนิสัยไม่พึงประสงค์ อาทิ เฉื่อยชา ขาดความมานะอดทน ขาดวินัย เคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจมากเกินไป นิยมตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ทำงานโดยปราศจากแผนงาน ขาดความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะ ขาดความสามารถในการค้าธุรกิจ อ่อนแอเมื่อขาดผู้นำ รักสนุก ชอบเล่น ชอบการพนัน เสี่ยงโชค เชื่อไสยศาสตร์โหราศาสตร์มากเกินไป และชอบเลียนแบบการบริโภคและการดำรงชีวิตของผู้ที่มีฐานะทางสังคมสูงกว่า อย่างไรก็ตาม ลักษณะนิสัยเหล่านี้ก็ไม่คงอยู่ตายตัว หากมีการพัฒนา ก็สามารถปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยที่ไม่พึงประสงค์ให้เป็นลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้ แต่ถ้าหากมีเหตุปัจจัยด้านลบก็อาจทำให้ลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์เปลี่ยนไปด้านไม่พึงประสงค์ได้เช่นเดียวกัน

ลักษณะนิสัยของคนไทยในส่วนที่ไม่พึงประสงค์จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้เพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศ มิฉะนั้นชาติไทยก็จะเสียเปรียบต่อชาติบ้านเมืองอื่น ๆ สิ่งที่จะควรปรับปรุงแก้ไขและสร้างเสริมขึ้นมาใหม่ อาทิ เรื่องความอดทน ความประหยัด การมีวินัย ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

เรื่องความอดทน คนไทยควรจะมี ความอดทนต่อสิ่งช่วยต่าง ๆ อดทนในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเอาจริงเอาจัง อดทนในการให้ผู้นำประเทศหรือผู้นำหน่วยงานได้มีโอกาสบริหารงานตามขั้นตอน ผู้นำก็ควรมีความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ชี้แนะ ดีเพื่อก่อ และรับฟัง พร้อมทั้งนำไปปรับปรุงแก้ไข

เรื่องความประหยัด คนไทยชอบเลียนแบบการบริโภคและการดำรงชีวิตของผู้ที่มีฐานะสูงกว่าทั้งในระดับภายในประเทศและระดับต่างประเทศ เช่น คนมีรายได้น้อยพยายามเลียนแบบการบริโภคและการดำรงชีวิตของคนที่มีฐานะร่ำรวย บางครั้งก็ต้องกู้หนี้ยืมสินไปซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยเพียงเพื่อจะได้มีหน้ามีตาเหมือนคนที่มีฐานะร่ำรวย ส่วนคนที่มีฐานะร่ำรวยก็พยายามเลียนแบบการบริโภคและดำรงชีวิตเช่นเดียวกับคนในประเทศที่เจริญแล้วโดยการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาในราคาแพงและยังเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนเหล่านั้นด้วย โดยไม่พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ คนไทยควรจะสำนึกกว่าประเทศไทยไม่ใช่ประเทศร่ำรวยและกำลังอยู่ในช่วงกำลังพัฒนา ดังนั้น คนไทยควรจะช่วยกันประหยัดเงินตรา ประหยัดทั้งการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชาติ เพื่อตนเองและลูกหลานไทยในอนาคต

ความมีวินัยและทำงานโดยมีการวางแผนล่วงหน้า คนไทยมีนิสัยรักความสบาย ไม่ชอบระเบียบแบบแผน ชอบทำอะไรง่าย ๆ เฉื่อยชา ไม่ค่อยมีการวางแผนงานล่วงหน้า หรือถ้ามีแผนงานล่วงหน้าก็มักจะไม่ค่อยทำตามแผน ชอบเปลี่ยนแปลงงานตามใจตนเอง พฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการขาดวินัยของคนไทย เช่น การทำงานที่ไม่ตรงต่อเวลา การไม่เคารพกฎจราจร การแย่งกันซื้อสินค้า การแย่งชิงกันเข้าชมหรศพ การแย่งกันขึ้นรถโดยสาร เป็นต้น ลักษณะนิสัยเหล่านี้ควรปรับปรุงแก้ไขให้มีระเบียบวินัย ทำงานอย่างมีแผนงาน

ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม คนไทยมีนิสัยขี้เกรงใจ เคารพผู้อาวุโส และเชื่อฟังผู้มีอำนาจมากเกินไป จนบางครั้งทำให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวม เช่น การนำอุปกรณ์ เครื่องใช้รถยนต์ ฯลฯ ของทางราชการไปใช้ส่วนตัวโดยที่ผู้น้อยหรือเพื่อนฝูงไม่กล้าตักเตือนหรือท้วงติงหรือนิสัยเฉื่อยชาไม่กระตือรือร้น ไม่เห็นความสำคัญในสิทธิส่วนตัวของผู้อื่น ซึ่งทำให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนตัวหรือไม่ก็ละเลยหน้าที่ของประชาชน ไม่สนใจที่จะดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติของทางราชการหรือสมบัติของแผ่นดิน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ แม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ นอกจากนี้ไม่ช่วยกันดูแลแล้ว บางครั้งยังร่วมกันทำลายทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นด้วย เพราะถือว่าไม่ใช่สมบัติ

ของตนเอง ลักษณะนิสัยเหล่านี้ ต้องปรับปรุงแก้ไข เพราะสมบัติของทางการทุกชั้นก็ใช้เงิน
ภาษีจากราษฎรทั้งสิ้น จึงควรที่คนไทยทุกคนต้องช่วยกันดูแล รักษา ไม่ทำลายทรัพย์สินสมบัติ
ของแผ่นดิน เพื่อลูกหลานไทยในอนาคตจะได้มีทรัพย์สินมรดกไว้ใช้ต่อไป

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงตอบคำถามต่อไปนี้มาพอเข้าใจ

1. เพื่อแสดงว่านักเรียนมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติ นักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง ต่อบุคคล สถาบัน หรือสิ่งแวดล้อม ต่อไปนี้

1. บิดา-มารดา / ครู-อาจารย์
2. พี่-น้อง เพื่อนฝูง
3. โรงเรียน / มหาวิทยาลัย
4. ประเทศ
5. ศาสนา
6. พระมหากษัตริย์
7. ทรัพยากรธรรมชาติ

2. ให้นักศึกษาพิจารณาข้อความต่อไปนี้ว่าควรจะเป็นความรับผิดชอบของนักศึกษาในฐานะอะไร โดยใช้ตัวเลือกข้างล่างนี้

- ก. ลูก ข. ลูกศิษย์ ค. เพื่อน ง. สมาชิกในชุมชน
1. ช่วยทำความสะอาดบ้านและระวังทรัพย์สินของในบ้าน
 2. ช่วยแนะนำตักเตือนกัน ไม่รังแกเอารัดเอาเปรียบกัน
 3. ไม่ทำลายทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน / มหาวิทยาลัย
 4. ช่วยดูแลและรักษาสาธารณสมบัติ
 5. ไม่ทิ้งสิ่งสกปรกลงในแม่น้ำหรือบนถนน
 6. ช่วยปลูกต้นไม้ ไม่ทำลายป่าไม้
 7. ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนา
 8. ตั้งใจเล่าเรียน ด้วยความเคารพ
 9. เลี้ยงดู ถนอมน้ำใจท่าน
 10. ไม่ทรนทานสัตว์ โดยเห็นแก่ความสนุกของตนฝ่ายเดียว

การประเมินผล

1. จากการทำแบบฝึกหัดท้ายบท
2. จากการร่วมแสดงความคิดเห็น
3. จากการจัดนิทรรศการ
4. จากการสอบ

บรรณานุกรม

- ศักดิ์ฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. “ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง เอกลักษณ์ของชาติ” รายงานการสัมมนา เรื่องเอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2528. หน้า 32.
- เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ. “เอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย” รายงานการสัมมนาเรื่องเอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2528. หน้า 26.
- ประสงค์ สุ่นศิริ, นาวาอากาศตรี. “การส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย” รายงานการสัมมนาเรื่องเอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2528. หน้า 96.
- วิริยาภรณ์ ชัยชลทรัพย์. การทดลองสอนความกตัญญูคตเวที แก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาแตกต่างกัน โดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์. ปรินญาณิพนธ์ กสม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง, ดร. “เอกลักษณ์ไทยที่มีผลต่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ” รายงานการสัมมนาเรื่องเอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2528. หน้า 121.
-

การรู้จักฟุ้งตนเอง ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง คุณธรรมและจริยธรรมในการแสวงหาความรู้

รองศาสตราจารย์วรวรรณ ศรีคร่ำครั้น

อาจารย์ชาวพรรณ ทิมทอง

“---ความรู้มันสำคัญยิ่งใหญ่ เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดความฉลาด สามารถ และความเจริญก้าวหน้า มนุษย์จึงใฝ่ศึกษากันอย่างไม่รู้จบสิ้น แต่เมื่อพิเคราะห์ดูแล้ว การเรียนความรู้แม้มากมายเพียงใด บางทีก็ไม่ช่วยให้ฉลาดหรือเจริญได้เท่าไรนัก ถ้าหากเรียนไม่ถูกถ้วน ใฝ่รู้จริงแท้ การศึกษาหาความรู้จึงสำคัญตรงที่ว่า ต้องศึกษาเพื่อให้เกิดความฉลาดรู้ คือ รู้แล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ โดยไม่เป็นพิษเป็นโทษ การศึกษาเพื่อความฉลาดรู้มีข้อปฏิบัติที่น่าจะยึดเป็นหลักอย่างน้อยสองประการ ประการแรก เมื่อจะศึกษาสิ่งใด เรื่องใดให้รู้จริง ควรจะได้ศึกษาให้ตลอด ครบถ้วนทุกแง่ทุกมุม ไม่ใช่เรียนรู้แต่เพียงบางส่วนบางตอน หรือฟังแต่เฉพาะแต่เพียงบางแง่บางมุม อีกประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องปฏิบัติประกอบพร้อมกันไปด้วยเสมอคือ ต้องพิจารณาศึกษาเรื่องนั้น ๆ ด้วยความคิด จิตใจที่มันเป็นปรกติและเที่ยงตรง เป็นกลาง ไม่ยอมให้รู้เห็นและเข้าใจตามอำนาจความเห็นยวนำของอคติ ไม่ว่าจะป็นอคติฝ่ายชอบหรือฝ่ายชัง มิฉะนั้น ความรู้ที่เกิดขึ้นจะไม่เป็นความรู้แท้ หากแต่เป็นความรู้ที่ถูกอำพรางไว้ หรือที่ฉลาดเคลื่อนวิปริตไปต่าง ๆ จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์จริง ๆ โดยปราศจากโทษไม่ได้ บัณฑิตทั้งหลายได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญา เป็นนักศึกษาคั่นคว่ำ ขอให้มึหลักในการเรียนรู้อย่างน้อยก็ตามที่ได้อกล่าวคือ จะศึกษาสิ่งใดก็พิจารณาศึกษาให้หมดจดทุกแง่ทุกมุม ด้วยจิตใจที่เที่ยงตรงเป็นกลาง จึงจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาคั่นคว่ำสมบูรณ์บริบูรณ์ดังที่พึงประสงค์---”
(พระบรมราชาวาทินพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 22 มิถุนายน 2524)

ความรู้หรือวิชาช่วยให้คนฉลาด มีความสามารถในการดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ แต่ถ้าคนมีความรู้อย่างเดียวไม่ปรับปรุงความประพฤติให้ดี ก็ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ หรือไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เมื่อเขาทราบความประพฤติที่ไม่ดี หรือความประพฤติที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ คนมีความรู้อาจเป็นคนที่ไม่ดี มีความประพฤติไม่เหมาะสมหยาบคายก็ได้ อาจจะทำทุจริตก็ได้ และทุจริตได้แนบเนียนกว่าคนที่ด้อยการศึกษาเสียด้วย คนมี

ความประพฤติดี แต่ถ้าไม่มีความรู้ ไร้การศึกษาก็ยังชื่อว่าบกพร่องและเป็นผู้ที่เสียเปรียบ ถูกผู้อื่นหลอกหลวง ทำให้ต้องเสียใจ เสียทรัพย์สินแก่ผู้ที่มีความรู้สูงกว่าแต่ชอบเอาเปรียบผู้อื่น ดังนั้นบุคคลจะต้องประกอบพร้อมทั้งความรู้และความประพฤติ จึงเป็นผู้ประเสริฐ เมื่อเป็นเช่นนี้ คนที่จัดว่าประเสริฐตามหลักพระพุทธศาสนา ก็คือต้องมีทั้งความรู้ดี ทั้งความประพฤติดี มีคุณธรรม และจริยธรรม

ผู้ที่ประเสริฐ ย่อมเป็นผู้ที่สนใจใฝ่รู้และเรียนรู้อยู่เสมอ การเรียนรู้้นั้นนอกเหนือจากการเรียนรู้ทางด้านวิชาการแล้ว การเลียนแบบพฤติกรรมที่ดี การมีทักษะและการแสดงออกให้เห็นถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี ก็นับได้ว่าเป็นการเรียนรู้เช่นเดียวกันเพื่อที่จะนำตนเองเข้าไปสู่ในสังคมที่ดี หลักสำคัญอีกประการหนึ่งของการมีคุณธรรมที่ดี ก็คือการรู้จักการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง

พระพุทธศาสนาสอนให้ทำตนเป็นที่พึ่งของตน ซึ่งจะหมายรวมถึงการดำเนินงานหรือทำกิจการใด ๆ ก็จะต้องคิด หรือทำด้วยตนเองให้ประจักษ์ก่อนเป็นประการแรก ก่อให้เกิดความพยายามและความอดทน เช่นเดียวกับนิทานของ อีสป เรื่อง “ชาวนากับเกวียน” ซึ่งมีใจความโดยย่อว่า เมื่อเกวียนติดหล่ม ชาวนาเดินทางต่อไปไม่ได้ จึงอ้อนวอนขอให้เทวดาช่วย เทวดาจึงบอกให้ชาวนาพึ่งตนเองก่อน เมื่อชาวนาได้คิดจึงออกแรงไปช่วยและดันล้อเกวียน เมื่อล้อเกวียนขยับและวัวเทียมเกวียนดึงเกวียนไปข้างหน้า ล้อเกวียนจึงหลุดจากหล่ม ทำให้ชาวนาเดินทางต่อไปตามจุดมุ่งหมายได้ จะเห็นได้ว่าการที่บุคคลที่จะสามารถพึ่งตนเองได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความดี มีความรู้ และพิจารณาญาณที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อพึ่งตนเองได้ ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีความรู้จะต้องรู้จักการมีเหตุผล ใช้พิจารณาญาณในการวิเคราะห์ เพื่อนำข้อมูลและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่เป็นนักฝันหรือสร้างวิมานบนอากาศ หรืออ้อนวอนบวงสรวงให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลอำนวยผลในสิ่งที่ตนปรารถนาแต่เพียงอย่างเดียว ให้รู้จักประกอบเหตุให้เหมาะสมกับสิ่งที่จะได้รับผลตามที่ปรารถนา เช่น ประสงค์ที่จะรู้หนังสือ ก็จะต้องเรียนหนังสือ อ่านหนังสือ รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองศึกษาหาความรู้ก่อน ไม่ใช่อรอให้ถึงวันดีคืนดีแล้วจะอ่านออกเองได้หรือสอบผ่านได้

ในการพึ่งตนเองนั้น กิจการบางอย่าง แม้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หรือจำเป็นต้องอาศัยผู้อื่นช่วยเหลือเพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ หลักธรรมของทุกศาสนาก็สอนให้รู้จักช่วยตนเองและพึ่งตนเองก่อนเช่นกัน คือ รู้จักทำตนให้มีคุณธรรม หรือเป็นคนดีพอที่ผู้อื่นจะมีเมตตา กรุณาสงเคราะห์ อนุเคราะห์ได้ ซึ่งก็หมายถึงการอาศัยตนเอง ความประพฤติที่ดีของตนเองและการปฏิบัติต่อตนเองในทางที่ดี มีคุณธรรม ทำตัวให้มีที่พึ่งอาศัยนั่นเอง ถ้ามี

แต่ความสนใจ ความอยากได้ในสิ่งที่ดี ๆ แต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ต้องทำอะไรแล้วจะประสบความสำเร็จ หรือสมประสงค์ในสิ่งที่ปรารถนาแล้ว ก็จะไม่มีการยากจนหรือขาดแคลนสิ่งที่ต้องประสงค์ ตัวอย่างเช่น ต้องการข้ามแม่น้ำไปยังฝั่งตรงกันข้าม ฝั่งตรงข้ามก็มาหาเองโดยไม่ต้องลงเรือ ซึ่งก็เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น บุคคลจะต้องพึ่งตนเอง แสวงหาพาหนะที่จะพาตนเองไปยังฝั่งแม่น้ำที่อยู่ตรงข้ามให้ได้ การหวังพึ่งผู้อื่นนั้นก็จำเป็นจะต้องใช้ความคิด วิเคราะห์ และวิจารณ์ญาณว่าผู้อื่นที่จะให้ความอุปการะนั้น อาจจะมีอายุไม่ยืนพอจะอุปการะได้ตลอดชีวิตเรา และในระหว่างนั้นเขาอาจไม่ชอบเราก็ได้ นอกจากนี้เราจะต้องเป็นคนดีมีความประพฤติที่ดี ผู้อื่นก็จะสามารถช่วยเหลือและอุปการะเราได้ทั้งนี้ก็ด้วยความดีของเรา อนึ่ง ผู้อื่นจะอุปการะเราได้ก็แต่สมบัติภายนอก ส่วนสมบัติภายในคือคุณธรรมนั้น ไม่มีใครปฏิบัติแทนกันได้ เพราะฉะนั้นหลักพึ่งตนเองจึงเป็นหลักที่ใช้ได้ทั้งทางโลกทางธรรม

หลักการพึ่งตนเอง

คุณลักษณะสำคัญของผู้ที่มีความคิดที่จะพึ่งตนเอง มีความใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะสามารถทำให้การเรียน การศึกษา และดำเนินงานต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ ก็คือ การมีความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถที่จะกระทำให้หนึ่งสิ่งใดได้ บุคคลกลุ่มนี้จะมีความคิดดังต่อไปนี้ในเบื้องต้น คือ

- ฉันไม่คิดว่าจะมีสิ่งใดที่เกินความสามารถของฉัน
- ฉันมีความมั่นใจที่จะทำ และลองทำในเกือบทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง
- เมื่อฉันตัดสินใจว่าจะทำแล้ว ฉันจะไม่ท้อถอยและทำงานประสบความสำเร็จให้ได้
- ฉันมีความมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จได้อย่างแน่นอน
- คุณควรทำด้วยตัวของตนเองด้วยความมั่นใจ และไม่ควรทำตามผู้อื่น (ที่ด้อยกว่า)

ฯลฯ

ผู้ที่มีความมั่นใจและเชื่อมั่นในการทำงานของตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยตนเองจะมีองค์ประกอบซึ่งเป็นแรงจูงใจภายในของตนเอง ประกอบด้วย

1. มีความเชื่อมั่นในตนเองรวมทั้งมีความมุ่งมั่นที่จะกระทำให้หนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จได้ด้วยตนเองซึ่งอาจจะเนื่องมาจากมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง การยอมรับตนเองทั้งในด้านที่ดีและในด้านที่ด้อย ทำให้สามารถรู้สถานะและความสามารถของตนเอง สามารถเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นด้วยวิจารณ์ญาณอย่างเป็นธรรม รู้ระดับความสามารถในการทำงานของตนเอง และเมื่อการทำงานล้มเหลว จะไม่ท้อถอยและคิดว่าเป็นโอกาสที่จะได้ทำงานใหม่ให้ถูกต้อง รวมทั้งมีความสามารถในการทำงานได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของตนเอง

2. มีความสามารถในการตัดสินใจโดยใช้แนวคิดและเชื่อในความสามารถของตนเอง ในการตัดสินใจ รวมทั้งมีการเตรียมความพร้อมเป็นอย่างดี และมีเหตุผลในการตัดสินใจซึ่งจะทำให้สามารถเสนอแนวคิดของตนเองได้อย่างอิสระ รวมทั้งมีความสามารถที่จะวิเคราะห์วิจารณ์ตนเองได้ สามารถจัดลำดับการทำงานได้อย่างเป็นระบบ และมีความมั่นใจเชื่อถือการตัดสินใจของตนเอง

3. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เป็นหลักการและทักษะ รวมทั้งมีความสามารถที่จะแสวงหาความรู้และทักษะเพิ่มเติม และเมื่อมีปัญหาที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นจะทำให้สามารถค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง สามารถตัดสินใจ ตรวจสอบ และเลือกข้อมูลที่ต้องการ หรือใกล้เคียงที่สุด นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ รวมทั้งสามารถที่บูรณาการความรู้ สรุปประเด็นเนื้อหาวิชาเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงได้

ในการพึ่งตนเองนั้น นอกเหนือจากสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ความดีงามของตนเอง การมีจิตใจที่แน่วแน่ การมีคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีในเรื่องของความอดทน ก็มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การพึ่งตนเองประสบความสำเร็จได้ การมีคุณธรรมในด้านการอดทนจะทำให้คนมีความเข้มแข็งทั้งในด้านกำลังกายและกำลังใจพร้อมที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ โดยใช้ความดีของตนเอง ภูมิความรู้ และปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ถูกหลักธรรม โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่เอาเอาเปรียบผู้อื่น

การใฝ่รู้ด้วยตนเอง

การที่ผู้เรียนจะมีแรงจูงใจใฝ่รู้ด้วยตนเอง สำหรับเป็นแนวทางในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง หรือการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยตนเองให้ประสบความสำเร็จนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระดับแรงจูงใจและความต้องการที่จะให้ผู้อื่นยอมรับความสามารถของตนเองมากน้อยแค่ไหน รวมทั้งการได้รับความเคารพนับถือและสิทธิ์อื่น ๆ ที่จะได้รับความมา เมื่อการเรียนรู้หรือการดำเนินงานดังกล่าวประสบความสำเร็จด้วย

ความต้องการเบื้องต้นที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดมีแรงจูงใจที่จะใฝ่รู้หรือเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย

1. ความต้องการเป็นที่ยอมรับ หรือได้รับการนับถือและยกย่องจากบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นแรงจูงใจเบื้องต้น เมื่อผู้เรียนรู้สึกว่ารระดับการศึกษาของตนเองในปัจจุบัน หน้าที่การงานรวมทั้งสภาพแวดล้อมของตนเองยังไม่สอดคล้องกับศักยภาพและความสามารถที่ตนได้ปฏิบัติหรือกระทำอยู่ จึงจำเป็นต้องศึกษาและขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมในหน้าที่ให้มากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับ ประจักษ์ต่อบุคคลทั่ว ๆ ไปทั้งในด้านความรู้และความสามารถ

2. มีความสนใจที่ค้นคว้าหาความรู้และศึกษาด้วยตนเองเฉพาะเรื่องที่สนใจและทำให้ตนเองเกิดความเชื่อมั่นในเรื่องนั้น ๆ จนสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น และมีเหตุผลที่เหมาะสม เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมหรือในที่สาธารณะได้ด้วยความมั่นใจ เนื่องจากการได้ศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง ทำให้ตนเองโดดเด่นในเรื่องดังกล่าวได้ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากเดิมที่ขาดความเชื่อมั่น หรือไม่มีความมั่นใจทางวิชาการในการแสดงความคิดเห็น จึงเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ต้องสนใจและศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

3. เป็นการแสวงหาและพิสูจน์ความเชื่อของตนเอง ที่อาจจะได้มาจากประสบการณ์ของตนเอง แต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนอื่นหรือบุคคลทั่วไป ดังนั้นการแสวงหาความรู้หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากการศึกษาด้วยตนเองด้วยวิธีต่าง ๆ จะเป็นการพิสูจน์ความเชื่อของตนเอง ให้เป็นที่ประจักษ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสามารถดำเนินการโดยการใช้หลักวิชามาอ้างอิง ทำให้ความเชื่อของตนเองเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

4. มีความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งการเปลี่ยนอาชีพที่ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น จึงมีความต้องการที่จะศึกษาและแสวงหาความรู้ เพื่อความสำเร็จในชีวิตการทำงานที่ดีของตนเองในอนาคต

ความต้องการเบื้องต้นที่กล่าวมาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนสนใจแสวงหาความรู้และใฝ่รู้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ระดับความต้องการและความมุ่งมั่นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การแสวงหาความรู้หรือการใฝ่รู้ด้วยตนเองของผู้เรียนดำเนินไปได้มากนักน้อยเพียงใด เป็นไปตามระดับความตั้งใจและความต้องการของผู้เรียนด้วย

ผู้ที่แสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ด้วยตนเองนั้น จะต้องปรับลักษณะนิสัยของตนเองให้เป็นผู้ที่สนใจและศึกษางานในด้านวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การศึกษา หรืองานในหน้าที่ของตนเอง ซึ่งแนวทางการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบคือ

1. การแสวงหาความรู้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นการศึกษาด้วยตนเอง โดยการอ่านหรือศึกษาจากเอกสาร ซึ่งเกิดจากความสนใจเป็นการส่วนตัว หรือเป็นแรงจูงใจภายในบุคคลเท่านั้น (internal motivation) แต่อาจจะมาจากการพูดคุย สนทนา หรือการถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับผู้อื่น แล้วจึงนำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดเป็นแนวความคิดใหม่ เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ได้ รวมทั้งการมีส่วนร่วมและการเสนอแนวคิดต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่น ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมกันแสวงหาแนวความรู้ใหม่ได้เช่นกัน

2. การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจะไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ลักษณะนิสัย ความสนใจและการตัดสินใจที่จะเลือกในการศึกษาหาความรู้ของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนจะสามารถปรับพฤติกรรมของตนเองให้เป็นผู้ที่สนใจในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ โดยการเพิ่มขีดความสนใจของตนเองในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีความพร้อมที่จะเรียน ศึกษาหรือแสวงหาความรู้เพิ่มขึ้นในตามลักษณะของงาน บทบาทและหน้าที่ของตนเอง รวมทั้ง การมีพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และแหล่งความรู้ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางด้านวิชาการที่ตนสนใจได้

แนวทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองนั้น ผู้เรียนจะต้องพัฒนาทั้ง 2 ด้าน คือความรู้ในด้านวิชาการเพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือการประกอบการ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาวิชาและทักษะ สิ่งสำคัญที่ผู้เรียนจะต้องพัฒนาอีกด้านหนึ่งควบคู่กันไป ก็คือการฝึกรบมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเกื้อกูลความประพฤติและเพื่อนำความรู้วิชาการนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ดังนั้นผู้เรียนควรมียุทธศาสตร์ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองในแนวทางต่อไปนี้คือ

1. มีความอยากรู้ มีความตั้งใจจริง มุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตระหนักและเห็นชัดแจ้งถึงปัญหาและคุณค่าของสิ่งที่จะเรียน เป็นแรงจูงใจที่จะศึกษาค้นคว้า หรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเกิดจากแรงจูงใจภายนอก เช่น ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับสถานภาพของตนเอง หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่จำเจของตนเองในด้านการประกอบอาชีพให้ดีขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของตนเอง หรือเกิดจากแรงจูงใจภายใน ที่มีความสนใจต้องการที่จะพิสูจน์ความเชื่อ หรือความสามารถของตนเองก็ได้

2. มีการเตรียมตัว รู้จักการแสวงหาความรู้และมีความสุขที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งผู้เรียนจะต้องใช้ทักษะการสังเกต ฝึกทักษะการเขียน การจดบันทึกจากสิ่งที่ได้สังเกตเห็น หรือความรู้ใหม่ ๆ แนวทางใหม่ ๆ ที่ไม่เคยพบ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ พิจารณา ตั้งข้อสงสัย และสอบถาม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ หรือเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งดำเนินการทดลองปฏิบัติ วิจัยและจดบันทึกไว้เป็นหลักฐานในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นลักษณะของการเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้ที่เรียกว่า รู้แจ้ง รู้จริง รู้ลึกซึ่งทั้งในทางกว้างและในทางลึก และเป็นการเรียนรู้ที่จะสามารถนำไปพัฒนาและปรับใช้กับตนเองได้

ในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองนั้นผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้จาก

2.1 การศึกษาแนวคิดของผู้อื่นแล้วนำมาคิดวิเคราะห์ความถูกต้องและความเป็นไปได้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพความเป็นไปของสังคมปัจจุบันในด้านคุณธรรมและ

ค่านิยมของสังคมนั้นด้วย การเรียนรู้ในลักษณะนี้ จะเป็นการศึกษาความรู้และวิชาการที่มีอยู่มากมายจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น การฟังบทความ การอภิปรายหรือจากการอ่านเอกสารทางวิชาการทั้งที่เป็นตำรา หรือจากอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการสอบถามจากผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม การสังเกตด้วยตนเอง การเปรียบเทียบ หรือการศึกษาจากผู้อื่น แล้วจึงนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ผู้ประกอบกิจการทางด้านอาหาร อาจสังเกตวิธีการปรุงอาหาร รสชาติ จากที่อื่นหรือบุคคลอื่น เกิดการเรียนรู้ แล้วจึงนำมาปรับปรุงกิจการของตนเองให้เหมาะสมแก่การดำเนินการสำหรับผู้บริโภคในชุมชนของตนเองได้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ผู้เรียนจะต้องมีความใฝ่รู้ พยายาม อดทนและแสวงหาความรู้ในหลาย ๆ รูปแบบเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง

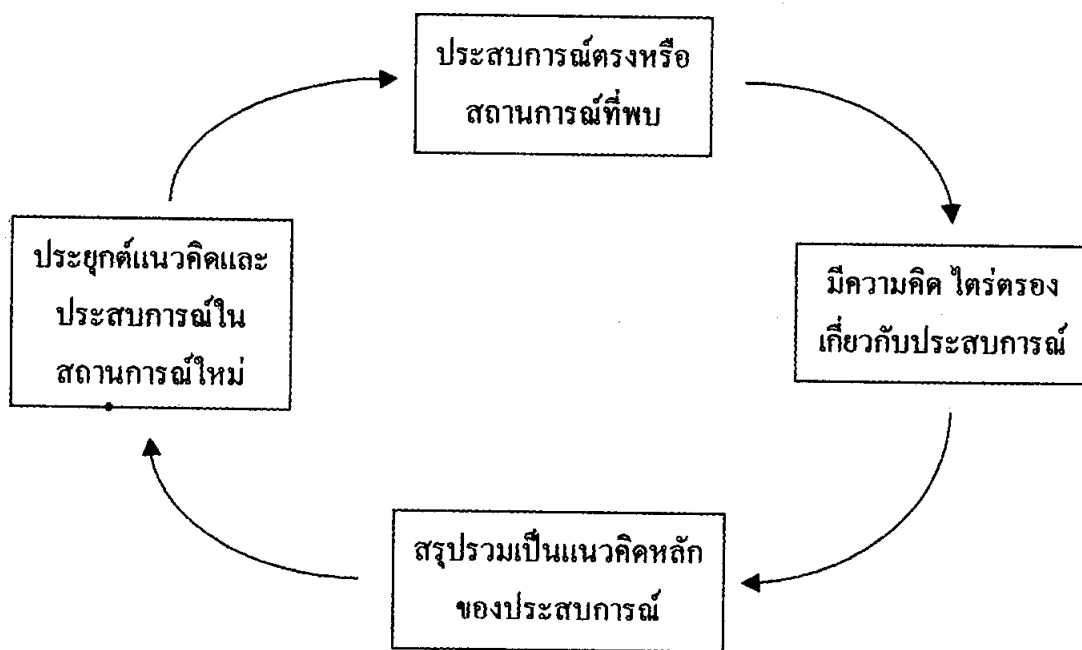
2.3 การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ เป็นการนำประสบการณ์ของตนเอง ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ศึกษามาจนเกิดความเข้าใจ แล้วนำมาฝึกฝนปฏิบัติ ปรับปรุงและแก้ไขสิ่งที่บกพร่องจนเกิดความเข้าใจ ชำนาญ รู้แจ้ง พร้อมทั้งจะนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการใช้ฝีมือ ทักษะการสังเกต มีความละเอียดถี่ถ้วน สิ่งเหล่านี้เมื่อได้ฝึกทักษะเป็นประจำจะช่วยเสริม และให้ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น เช่น ทำให้มีความอดทน พยายาม ขยัน มีความรอบคอบ และฝึกความคิดให้เป็นอิสระ รู้จักปรับและสร้างแนวคิดที่สร้างสรรค์ให้แก่ตนเอง ก่อให้เกิดงานใหม่ ๆ ที่ให้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้

ในการแสวงหาความรู้ นั้น สิ่งสำคัญก็คือ ผู้เรียนจะต้องนำความรู้และประสบการณ์ไปปรับใช้ โดยรู้จักการเลือกใช้ความรู้ เพื่อนำมาแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม ด้วยความซื่อตรง มีคุณธรรม และรับผิดชอบต่อหลักวิชาและเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

3. ประเมินและตรวจสอบความรู้และประสบการณ์ของตนเองอยู่เสมอ เนื่องจากความรู้ทางวิชาการจะก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงควรตรวจสอบและปรับปรุง หรือแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันสมัยอยู่เสมอ ให้ทันต่อสภาพของสังคมปัจจุบัน รวมทั้งเพิ่มพูนประสบการณ์ของตนเองด้วย เช่น การเรียนรู้ในด้านคอมพิวเตอร์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทั้งความรู้และการฝึกทักษะ ปัจจุบันวิทยาการในด้านนี้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วมาก ผู้ที่ได้เรียนหรือได้ศึกษาในระยะต้น ๆ ก็จะต้องหมั่นศึกษาสนใจโปรแกรมใหม่ ๆ วิชาการใหม่ ๆ ต่อไป เพื่อก้าวให้ทันต่อวิทยาการหรือแนวคิดใหม่นั้น ๆ ด้วย ไม่ใช่เรียนรู้การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เฉพาะแต่พิมพ์เอกสารเหมือนเครื่องพิมพ์ดีดเท่านั้น แต่ควรจะศึกษาและฝึกปฏิบัติการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ตามคุณสมบัติและความสามารถของเครื่องด้วย นอกจากนี้ การหมั่นตรวจสอบความรู้และประสบการณ์ของ

ตนเอง จะทำให้ผู้เรียนทราบข้อบกพร่องของตนเอง แนวคิดของตนเองซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับสังคมในสภาพปัจจุบัน ก็จะทำให้สามารถปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองได้อย่างทันที่

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของแต่ละคน รวมทั้งระดับความจำเป็นที่จะต้องนำความรู้นั้นไปใช้เกี่ยวข้องกับการทำงานของตนเอง หรือในสภาพแวดล้อมของตนเองมากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของตนเองประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง อย่างไรก็ตาม รูปแบบหรือวิธีการเรียนรู้โดยทั่วไป ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

การพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ

“---การจะเล่าเรียนหรือทำการใด ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยดีโดยตลอดนั้น ขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงเป็นส่วนใหญ่ เพราะความตั้งใจจริงนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยกำจัดความเกียจคร้าน ความอ่อนแอและความท้อถอยได้อย่างดียิ่ง จะปลุกฝังความเอาใจใส่ ความขยันมั่นเพียร และความเข้มแข็งให้เกิดเป็นนิสัยและนิสัยที่ดีที่ปลูกไว้แต่เยาว์วัย จะเป็นคุณสมบัติติดตัวไปใน

วันข้างหน้า จะช่วยพาตัวเองให้ออกอาจ สามารถเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ได้โดยตลอด และประสบความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต---” (พระบรมราชาวาทพระราชทานแก่ คณะอาจารย์ ครู และนักเรียนโรงเรียนไกลกังวล, 31 พฤษภาคม 2517)

ความตั้งใจ ความสามารถของตนเอง และระดับความยากง่ายของงาน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งทีมนุคคลปรารถนาและไม่เป็นของเหลือวิสัยแล้วย่อมประสบความสำเร็จได้ด้วยการพัฒนาตนเอง ซึ่งหลักการเบื้องต้นของการพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จก็คือ

1. หลักขันติโสรจ์จะ คือความอดทนได้เมื่อได้พบในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมทั้งกายและใจเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ที่จะต้องทำหรือที่จะเกิดขึ้นในทุกรูปแบบ รวมทั้งสิ่งที่ลำบากที่ไม่ต้องการโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว ความอดทนจะแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1.1 อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ไม่ย่อท้อ หรือเกียจคร้านเมื่อทำหน้าที่ในการทำงาน เช่น เป็นนักเรียน นักศึกษาก็ต้องอดทน ไม่ย่อท้อต่อการแสวงหาความรู้ หมั่นศึกษาคำรา เอกสาร โดยไม่เกียจคร้าน เมื่อเป็นผู้ที่ทำงาน หรือมีหน้าที่ภาระงานที่จะต้องทำ ก็ต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนเองด้วยความอดทน และพร้อมที่จะเผชิญกับงานในหน้าที่โดยไม่ย่อท้อ คนเราย่อมพึงพอใจรักความสบายกันทุกคนแต่พฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยดังกล่าวจะทำให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จได้

1.2 อดทนต่อความทุกข์อันเกิดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยไม่แสดงอาการทุรนทुरาจนเกินเหตุ รู้จักระงับสติอารมณ์ การทำงานใดก็ตาม เมื่อมูมานะหรือมุ่งมั่น ก็อาจจะทำให้เกิดความเครียด ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย และอ่อนแอได้ หรือในกรณีที่เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยจากโรคร้ายต่าง ๆ ก็ควรที่จะอดทน ไม่ทำใจให้อ่อนแอหรือเสียกำลังใจ ย่อท้อ มีสติสัมปชัญญะก็จะสามารถต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ มีความมูมานะที่จะทำให้การทำงานต่าง ๆ ดำเนินต่อไปได้อย่างประสบความสำเร็จ

1.3 อดทนต่อความเจ็บใจ เมื่อได้รับการต่อว่าหรือเมื่อได้ยินผู้อื่นกล่าวประชดประชัน เหยียดหยาม ดูถูก จึงควรอดกลั้นระงับความโกรธ โมโหจนเฉียวลง ซึ่งถ้าปราศจากความอดทน อดกลั้นแล้ว จะทำให้เกิดความโกรธ มีความคิดที่มีดมน หาทางออกที่ไม่ดีซึ่งจะทำให้รู้สึกเสียใจภายหลังได้ ควรใช้เวลาคิดไตร่ตรอง หาช่องทางในขณะที่ไม่มีอารมณ์โกรธ ก็จะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาล่าง ๆ เกิดความมุ่งมั่นที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามจุดประสงค์ได้

1.4 อดทนต่ออำนาจกิเลสต่าง ๆ เมื่อได้รับการช่วยจากสถานการณ์ คำพูดหรือความอยากต่าง ๆ เช่น อยากได้ อยากดี อยากมี อยากเป็น จำเป็นจะต้องมีความอดทนระดับความอยากหรือความต้องการเหล่านั้น หรือรู้จักการอดกลั้น ไม่แสดงอาการดีใจจนเกินไปเมื่อได้รับลาภ หรือยศ เหล่านี้เป็นต้น

2. หลักของโสรจจะ คือความสงบเสงี่ยมเจียมใจและเจียมกาย เมื่อสามารถใช้หลักขั้นดีในการอดทนแล้ว ก็ควรพยายามสงบใจ ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง ไม่เก็บนำความลำบาก ความเจ็บปวด หรือความอยากต่าง ๆ มาใส่ใจอีก แสดงให้เห็นว่า ผู้นั้นสามารถควบคุมตนเองได้ โดยการแสดงออกในด้านอาการ กิริยาท่าทาง หรือคำพูด ซึ่งจะเข้าไปในลักษณะที่เรียบบ่อยสงบเสงี่ยม เป็นที่น่าเชื่อถือ และเป็นที่น่าไว้วางใจของผู้อื่น มองดูน่านับถือและเป็นที่ยอมรับแก่ผู้ที่ได้พบเห็น

3. หลักทมะ หมายถึงการฝึกฝนจิตใจไม่หวั่นไหว ว่าง่าย รู้จักข่มจิตใจของตนเอง รู้จักการระงับ ยับยั้งจิตใจของตนเอง เมื่อได้พบเห็นสิ่งที่จะนำมาพาตนเองไปในทางที่ไม่ดี หรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมอันดีงาม หรือสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักของวัฒนธรรม หรือกฎหมาย ก็จะรู้จักการควบคุมอารมณ์ของตนเอง ไม่เอาแต่ใจ หรือทำตามความรู้สึกตามอารมณ์ของตนเอง ในขณะที่นั้น ทำให้มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นมีความสามารถในการทำงาน ไม่เป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่น สามารถยับยั้งตนเองได้ไม่ถลำลึกไปในการปฏิบัติสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่ผิดอันจะนำไปสู่การเป็นภาระของสังคมในอนาคต

4. หลักสติสัมปชัญญะ นอกจากจะเป็นสิ่งที่พัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลแล้ว ยังจะสามารถทำให้ผู้นั้นสามารถควบคุมตนเองได้ มีความสำนึกในหน้าที่ของตนเอง และความเป็นตัวของตนเองอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่ขาดสติสัมปชัญญะ มักจะขาดความรู้สึกลงในการควบคุมตนเอง เมื่อทำการงานใดก็จะพลั้งพลาด และผิดพลาดอยู่ตลอดเวลา ทำให้บกพร่องในหน้าที่และเสียบุคลิกภาพในการทำงานได้

หลักธรรมทั้ง 4 ข้อกล่าวมานี้ ย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์กันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งจะต้องได้รับการปฏิบัติหรือการฝึกปรือร่วมกันจึงจะก่อให้เกิดผลดีในการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จได้

บรรณานุกรม

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). หลักการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เลี้ยงเสียง, ราชภัฏวชิรญาณ. 2542.

พุทธทาสภิกขุ. คู่มือมนุษย. พิมพ์เผยแพร่โดย ธรรมสภา บางพลัด กรุงเทพมหานคร. 2541.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. รายงานการวิจัยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริระยะ
ที่ 1 การสร้างรูปแบบการเรียนรู้ “ฉลาดรู้”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิรินสาร.
2543.
